

Obálky knih v různých jazycích

Dokončení ze strany I

Paul GLASER pracoval jako manažer a ředitel několika vzdělávacích a zdravotnických zařízení v Nizozemí. O svém židovském původu se dověděl až v dospělosti a také prostřednictvím své tety Roosje, která mu odkryla skrytou část rodinného tajemství. Po čínorodém životě, v němž se Paul Glaser mimo jiné angažoval při založení oblastního divadla, galerie a hlavně lycea Montessori v nizozemské provincii Twente, kde žije, se takřka v důchodovém věku pustil do psaní své první knihy. Pozůstalost tety Roosje mu poskytla bohatý materiál pro knihu, které dal symbolický název Tanec s nepřítelem a která slaví úspěch v mnoha zemích světa. Paul Glaser ji doprovází, pořádá přednášky, besedy, poskytuje rozhovory. Prahu si oblíbil i proto, že jeho prapředkové pocházejí z Čech, které museli jako Židé za vlády Marie Terezie opustit.

Teta Roosje

Setkal jste se s ní osobně?

Protože jsem se toho od rodinné minulosti od otce moc nedověděl, měl jsem jedinou možnost – navštívit tetu Roosje ve Stockholmu. Při jedné pracovní cestě jsem se z Helsinek dostal do Stockholmu a zavolaal jí. Když jsem ale řekl, proč s ní chci mluvit, řekla, že nejsem vítaný. Nevzdal jsem to a druhý den mě už přijala. Dlouho jsme si povídali. Na rozdíl od otce byla zcela otevřená a hovořila o všem. Řekl jsem jí totéž, co předtím otci: Vaši rodiče měli dvě děti, mého otce a tebe, jste snad jediná rodina široko daleko v Nizozemí, v níž obě děti přežily holocaust a vy spolu nemluvíte, to je šílené! Roosje mi na to řekla, že nesmím vinit jen otce. Když jsem o tom mluvil později s psychoterapeutkou, vysvětlila mi, že v rodinách, kde je spousta traumatických zážitků, se to stává. Ti lidé na sebe zanevrou kvůli maličkostem třeba navždy. Drama se koncentruje do jednoho bodu, který nemusí souviset s podstatou problému. To mi trochu pomohlo otci porozumět.

Co vás na její osobnosti zaujalo? A co podle vás rozhodlo, že teta Roosje ty hrůzy přežila?

Byla to silná povaha, pravdivá sama k sobě. Za každých okolností zůstala sama sebou. Nebála se komunikovat s nepřítelem, hlavně s ním, k čemuž ji určitě pomohla plynná znalost němčiny. Byla vychována v Německu a Němce brala jako spolužáky ze třídy. A taky – byla to pěkná žena, neváhala využít všech prostředků k tomu, aby pomohla žít sobě i jiným. Dívala se na Němce jako na jednotlivce, a protože poznala i mnoho špatných Nizozemců (dva z jejích mužů ji udali gestapu), hledala mezi Němci instinktivně ty lepší. Byla to rozhodně nekonvenční, vynalézavá bytost, která se řídila jinou filozofií, než bylo mezi vězni obvyklé. Většina uvězněných se snažila neupozorňovat na sebe, vyhýbat se očnímu kontaktu, být nenápadná. Roosje dělala pravý opak. Nepřestávala využívat svůj ženský půvab a ženskou strategii ani v otrěsných podmínkách koncentráku. Chovala se za všech situací aktivně a odmítala stát se obětí a litovat se. Její život se ovšem vzpíral jakýmkoliv zavedeným morálním měřítkům a schematickým hodnocením.

Ptal jste se tety Roosje při osobním setkání i na intimní věci toho typu, na které narazíte?

Zeptal jsem se přímo: Jaks mohla spát s esesákem, jaks to mohla dělat? Dala mi odpověď, kterou jsem nečekal, ale teď už jí rozumím. Řekla mi tehdy: Ano, spala jsem s esesákem v Osvětimi, ale musíš vědět, že po práci u plynových komor a po experimentech u Mengeleho, jsem byla šťastná, že mě vůbec někdo objal a miloval se se mnou, protože jsem se aspoň na chvíli mohla cítit zase jako člověk. Pochopil jsem tehdy, že to nebyl jen boj o přežití, ale i o to cítit se znovu jako lidská bytost. A nabrat tak sílu na další den.

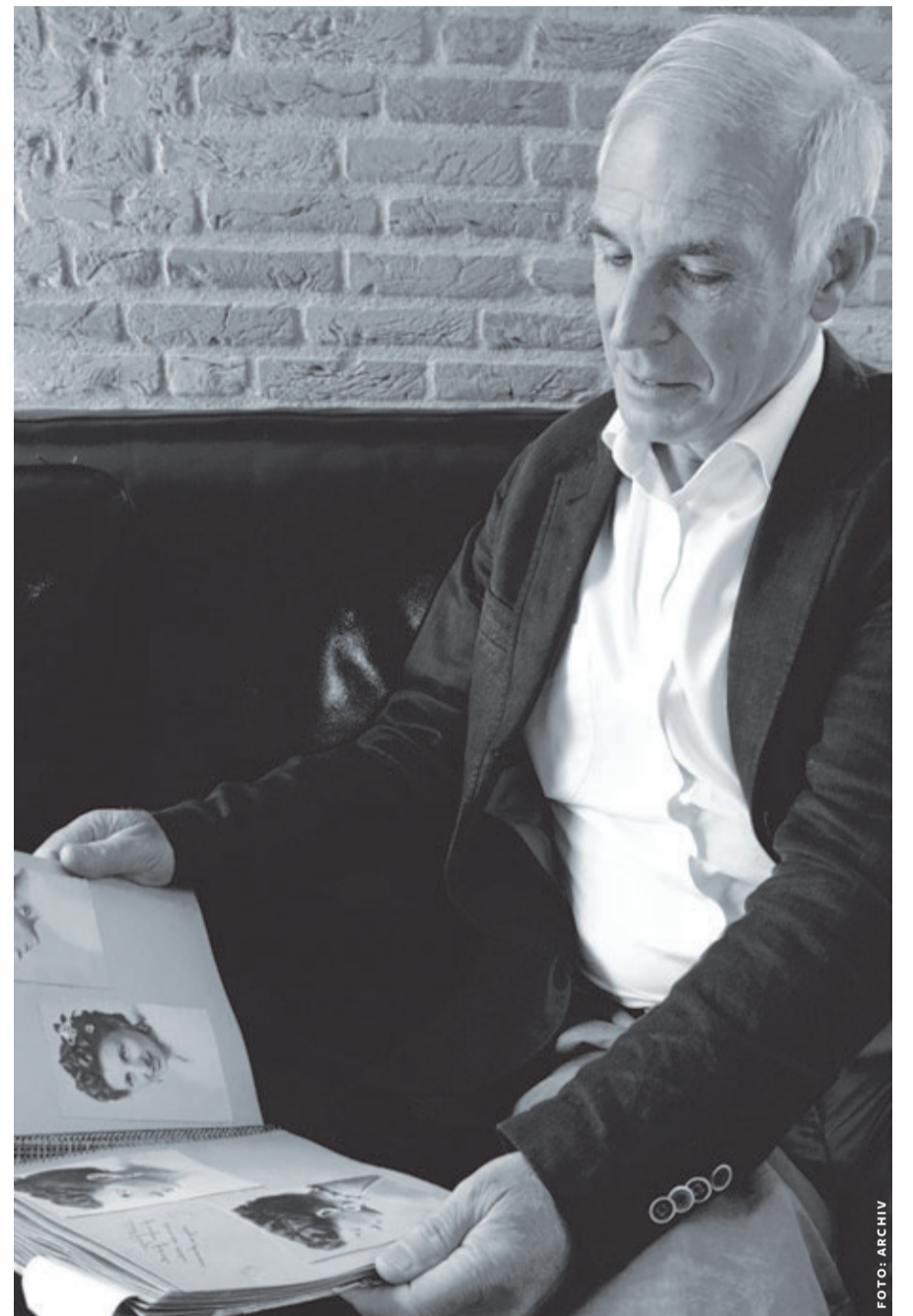
Změnilo se něco po tom setkání pro vás?

Viděl jsem čínorodou ženu, která se nenechala zlomit. Řekla mi: Žij vřady svůj život. Ona to dokázala. Svoji vysněnou taneční školu provozovala dokonce i v koncentračním táboře, kde Němce učila společenskému chování, organizovala kabaret se zpěvy, snažila se nepodlehout všeobecnému strachu a podrobenosti a dát naději ostatním vězňům. Tohle poselství jsem chtěl dostat do knihy a myslím, že právě díky němu je o knihu zájem v tolika zemích.

Při psaní jste vycházel i z bohatého dokumentačního materiálu, jenž teta pečlivě shromáždila, z deníkových zápisků, fotografií a dobových filmů, které se zachovaly a k vám se dostaly v rámci pozůstalosti. Je něco, co vás v nich překvapilo?

Celé to byla detektivní práce. Vše bylo ale pečlivě uspořádané a já měl před sebou v nejrůznějších formách celý tetin život. Samotné psaní bylo celkem jednoduché. Člověk to prostě napsat musel. Sama teta Roosje se už ve svých dopisech, které psala během války, zmiňuje o svých denících jako o knize. Je pravděpodobné, že o ní přemýšlela, jen ji nestačila napsat. Po válce se usadila ve Švédsku a začala budovat nový život. Přestala psát i deník a nevěnovala se znovu tanci, přestože ho stále milovala. Chtěla žít jinak a dařilo se jí to, jako by chtěla udělat tlustou čáru za minulostí. Dokonce přijela navštívit svého bývalého manžela, toho, který ji udal, a ukázat se mu, že je živá a nezlomená, že navzdory všemu přežila.

V knize píšete, že Roosje hned po zavedení protizidovských opatření odmítala podřídit se jim. Zásadně nenosila židovskou hvězdu, chodila do kavárny, vedla taneční školu a dlouho se jí díky

Paul Glaser prohlíží tetino fotoalbum.

dokonalé němčině dařilo skrývat, že je Židovka. Nebyť udání, možná se jí podařilo válku přežít na svobodě. Udání přišlo postupně od dvou blízkých mužů jejího života. Bylo udávání v Nizozemí spíš výjimka nebo silný fenomén?

Vždycky je to otázka mentality a myslím, že v holandské mentalitě je bohužel velká dávka oportunismu. U nás nejde o rasismus, ale o prospěchářství. Není to nic, čím se můžeme chlubit, ale je to tak. Roosje svého muže, s kterým původně tančila a vedla taneční školu, opustila a začala si vlastní školu. Pro něj zřejmě další z důvodů jeho chování.

V knize uvádíte, že za války zemřelo celých 72 procent z celkového počtu 140 tisíc nizozemských Židů. Tedy daleko více než třeba v Dánsku, kde zahynulo méně než 1 procento Židů. Jak se to dá vysvětlit?

Abych byl upřímný, na začátku války bylo v Nizozemí mnoho sympatií k nacismu a kolaborace. Nizozemští policisté sami zavřeli mnoho Židů. Bylo těžké se schovat, nikdo Židy schovat nechtěl. A pak také sama královna odešla do Anglie, zatímco třeba dánský král zůstal.

Většina lidí má Nizozemí v myslí jako velmi tolerantní zemi. Jak se lidé chovali k Židům, kteří se vrátili z koncentračních táborů, po válce?

Nemáme se čím chlubit. Antisemitismus je v Nizozemí, myslím, trochu větší než jinde, bohužel. Ale nemusí mít rasový kontext. Když se Židé vraceli z koncentráků, jiní už si obsadili jejich obchody, byty atd. Jejich majetek byl

rozebrán. To není moc příjemný návrat. Stále, když člověk kráčí v ulicích Amsterdamu s kípou na hlavě, má větší šanci, že ho zbijí. V Nizozemí je jeden a půl milionů muslimů, převážně z Turecka a Maroka a ne všichni mají dobré vzdělání. To se nemůže neprojevit. Přesto všechno je ale Nizozemí podle mě tolerantním státem, kde běžná populace přijímá všechny národnosti bez rozdílu.

Cítíte se po své první úspěšné knize spisovatelem?

Ne tak moc. Je to strašná profese. Sedíte sám u stolu a někdy to jde, jindy ne. A nikdy to nevíte dopředu. Smyslem knihy o tetě Roosje bylo šířit poselství nezlomnosti jejího života dál. Připomínat hrůzy, aby se už neopakovaly. Smyslem bylo i nevidět svět černobíle. Mne samotného naučila kniha vnímat lidi individuálně. Lidskost je stále stejná a soudit je třeba jednotlivce, ne celé vlády.

Vybavujete si, jak došlo k prvnímu překladu vaší knihy?

Velmi dobře. Překlad do angličtiny jsem zorganizoval sám a na vlastní náklady. Záleželo mi hlavně na tom vybrat brilantního překladatele. Když byl překlad hotov, dal jsem ho do batohu a odjel na knižní veletrh do Frankfurtu nad Mohanem. Tam jsem celé dny obcházel stánky nakladatelů. U malých jsem neuspěl, u velkého ano. A když se vaše kniha ocitne na americkém trhu, začne se šířit dál sama. Myslel jsem tehdy hodně na tetu Roosje a říkal si: Když to nevzdala ona, nemohu to vzdát ani já.